

Sergiu BACALOV *

**MILITARIII OTOMANI DIN BENDER
LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA.
CAZUL LUI ABRAIL (VASILE ABRAMOV),
FIUL LUI ALI-AGA**

În anul 1538 turcii au anexat Tighina de la Țara Moldovei și au edificat acolo cetatea Bender, care a deținut un loc important în sistemul otoman de fortificații de la nord de Dunăre¹. Pe timp de pace Benderul era un centru important de colectare a informațiilor de ordin politic și militar referitoare la Polonia și Rusia, dar și loc de unde se supravegheau statele vasale (Hanatul Crimeii, Țara Muntenească, Țara Moldovei). Cetatea Bender a avut un rol important în timpul războaielor ruso-turce din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX. Ea a fost cucerită de ruși în trei rânduri, în anii 1770, 1789 și 1806. Cel mai îndelungat și mai dificil asediu, însoțit de multiple pierderi umane, a fost acel din anul 1770. Asediul, asaltul și cucerirea cetății Bender din iulie-septembrie 1770 constituie un episod marcant al istoriei militare a spațiului pruto-nistean. În prezentul studiu

* **Bacalov Sergiu**, dr. conf., Centrul de Cultură și Istorie Militară.

¹ Dinu Poștarencu, *Din istoria Tighinei*, Chișinău, 1992, 150 p.; Георгий О. Аставацатуров, *Бендерская крепость*, Бендеры, ООО «Петлица», 1997, 175 c.; Ion Chirtoagă, *Târguri și cetăți din sud-estul Moldovei (secolul al XIV-lea – începutul secolului al XIX-lea)*, Chișinău, Prut Internațional, 2004, 276 p.; Mariana Șlapac, *Cetăți medievale din Moldova, mijlocul secolului al XIV-lea – mijlocul secolului al XVI-lea*, Chișinău, Arc, 2004, 372 p. (Despre sistemul de fortificații ale cetății Bender vezi p. 146-152, iar pentru imagini și planuri – planșele 24, 25, 26).

vom examina un document inedit, din anul 1818, ce conține informații noi privitoare la *turcii-benderlii*² în timpul războiului ruso-turc din 1768-1774.

În istoriografie, participarea armatei ruse la asediul, asaltul și cucerirea cetății Bender din 1770 a fost reflectată detaliat, ceea ce nu putem spune despre armata otomană. Cu acest prilej, ne-am propus să evidențiem unele aspecte necunoscute referitoare la activitatea militarilor turci din Bender.

* * *

Inițial, ca introducere la temă, vom face o descriere succintă a asediului și cuceririi cetății Bender, evidențiind aspectele de interes major pentru problematica enunțată în titlul acestui studiu. Nu vom examina cauzele și motivele războiului din 1768-1774³, ci ne vom concentra atenția doar asupra operațiilor militare.

Oștirea rusă era formată din două armate: Armata I-a, condusă de graful Piotr A. Rumeanțev, a activat în părțile interioare ale Moldovei, de-a lungul Prutului și în regiunea dinspre Dunăre; Armata a II-a (cu un efectiv de 33 000 de ostași), condusă de graful Pavel Ivanovici Panin, a acționat în bazinul Nistrului, pe ambele maluri. Astfel, misiunea cuceririi cetății Bender i-a revenit lui P. I. Panin. Ajungând la Nistru, Armata a II-a s-a divizat: grosul ei a trecut în dreapta Nistrului pe segmentul Ia-gorlâc-Molovata, apoi a urmat cursul râului în jos, prin Ustia, Vadul lui Vodă și Calfa, până la Bender. O parte mai mică a acestei armate, condusă de general-maiorul Kamenski, a urmat marșul în josul Nistrului pe malul stâng, până vizavi de Bender. Astfel, la 15 iulie 1770 cetatea a fost încercuită de pe ambele maluri ale Nistrului⁴.

* * *

În 1769, orașul Bender avea în jur de 5000 de locuitori. Efectivul militar al garnizoanei⁵ cetății Bender în anul 1769 constituia 200 de ostași, numărul lor, în februarie 1770, urmând să fie sporit, prin recrutare, cu încă 1000 de oameni, mi-

² Turcii-benderlii sunt turci din cetatea, orașul și raiaua Bender. Comunitatea turcilor-benderlii a existat în perioada 1538-1806. Comunitatea etno-teritorială a turcilor-benderlii a luat naștere din amestecul mai multor grupuri etnografice de turci, reprezentanții cărora au venit la Bender, în rol de militari, din diferite regiuni ale Asiei Mici și ale peninsulei Balcanice. Treptat, li s-au alăturat musulmani de alte etnii: albanezi, kurzi, arabi. Un anumit rol în formarea specificului etnografic al turcilor-benderlii l-au avut moldovenii, populația băștinașă a raialei Bender.

³ A se vedea detaliat la: E. И. Дружинина, *Ключук-Кайнарджийский мир (его подготовка и заключение)*, Москва, 1955, 367 с.

⁴ Dinu Poștarencu, *Din istoria Tighinei*, Chișinău, 1992, p. 22-35.

⁵ În literatura istorică, termenul „garnizoană” este utilizat cu referință la personalul militar al cetăților. Tot așa vom proceda și în acest studiu.

siune care i-a revenit lui Hasan-aga⁶. În 1829, istoricul Dmitri P. Buturlin afirma că la începutul asediului cetății garnizoana otomană din Bender număra 12 mii de ostași⁷. Conform calculelor făcute de istoricul Andrei Petrov în 1866, rezultă că la momentul începerii acțiunilor militare, în cetatea Bender erau cca 11-13 mii de ostași turci. Același autor, pe baza materialelor Statului Major a stabilit că, pe toată durata asediului, cetatea Bender a avut trei conducători: 1) serascherul Mehmet Urji-Valasi (sau Urfi-Valasi), în funcție până spre finele lunii iulie 1770, când murit pe neașteptate. Unii contemporani au presupus că el s-ar fi otrăvit; 2) unul anonim, care în timpul luptelor a pierdut un picior; 3) Mehmet Emin, pașa cu trei tuiuri, care a fost ales serascher chiar de apărătorii cetății. El a fost cel care a promovat și a aplicat ideea războiului total, fără compromis, în vederea apărării cetății Bender cu orice preț. Aplica pedepse celor ce nu manifestau curaj în luptă. Pentru menținerea spiritului combativ al ostașilor el a tăinuit vestea despre înfrângerea oștirilor otomane în bătăliile de la Larga și Cahul. La începutul lunii septembrie, un moldovan fugit din Bender afirma că Emin-pașa i-ar fi impus pe ostașii turci din cetate să facă legământul sângelui («кровавая каша»), și să jure că vor lupta până la ultima suflare⁸. Se pare că anume grație măsurilor întreprinse de acest serascher cetatea Bender a fost cucerită de către ruși cu mare greutate și cu multe pierderi. Ca urmare, Mehmet Emin-pașa a reușit să-și facă nume bun printre militari, de oștean priceput și neînfricat, însă tot el este și responsabil moral de marile pierderi umane suportate de turci în timpul apărării cetății și de pagubele materiale imense cauzate orașului Bender.

* * *

Operațiunile militare la Bender au cunoscut două perioade distincte: 1) Ase-diul, sau etapa pregătitoare: 15 iulie–13 septembrie 1770. S-a caracterizat prin: săparea tranșelor de către ruși, și instalarea bateriilor cu tunuri și mortiere

⁶ Ion Chirtoagă, *Târguri și cetăți din sud-estul Moldovei...*, p. 137-138. În secolul al XVIII-lea, majoritatea militarilor din garnizoanele cetăților turcești nord-dunărene practica pe scară largă agricultura, inclusiv ienicerii. Ei erau chemați la arme doar în timpul stărilor de război. И. Г. Киртоагэ, *Численность и этнический состав населения городов Бендеры, Килия и Аккерман в XVI-II – начале XIX в.* // Булетинул Академией де Штиинце а РСС Молдовенешть / Известия Академии Наук Молдавкой ССР, серия общественных наук, 1977, № 1, с. 35.

⁷ *Картина войн России с Турцией в царствование императрицы Екатерины II и императора Александра I.* Сочинение генерал-майора Д.П. Бутурлина, СПб., 1829, с. 44-45. Din 12 mii de ostași, șase mii au fost făcuți prizonieri, iar restul au căzut în luptă.

⁸ *Война России с Турцией и польскими конфедератами, с 1769-1774 год.* Составлена, преимущественно, по неизвестным до настоящего времени рукописным материалам, Генерального Штаба капитаном А. Петровым, том 2, Санкт-Петербург, 1866, с.329.

(noaptea 19-20 iulie); bombardarea cetății de către ruși (deosebit de intens s-a bombardat între 22 și 29 iulie); raiduri nocturne ale apărătorilor turci; lupte de poziții (cu atacuri și contra-atacuri, însoțite de pierderi serioase pentru ambele părți); săparea galeriilor subterane pentru instalarea minelor și a contra-minelor. 2) Asaltul, sau etapa decisivă: 14-16 septembrie 1770. S-a caracterizat prin: aruncarea în aer din subterană a unei porțiuni din valul de pământ al cetății. Ca urmare a exploziei a 200-400 puduri de praf de pușcă s-a format un crater de 12 stânjani (cca 24 metri) lățime; atacatorii ruși prin galerii subterane au ajuns la crater, au intrat în șanțul cetății, au escaladat valul cu ajutorul scârilor și au pătruns în interiorul cetății; s-au dus lupte corp la corp pe durata a 9-10 ore; a urmat incendierea orașului și cetății, atât de atacatori, cât de și apărători; au avut loc lupte grele și sângeroase pentru fiecare casă; a urmat refugierea și baricadarea apărătorilor în citadelă⁹.

* * *

La ambele etape (asediu și asalt), de partea ambelor tabere, a rușilor și a turcilor, au participat activ moldovenii. Știm că de partea rușilor luptau și unitățile de voluntiri constituite din moldoveni sau originari din Moldova. De asemenea, de partea rușilor au trecut mulți moldoveni din raiale, din satele aflate în stăpânirea turcilor și tătarilor, inclusiv unii moldoveni din orașul Bender.

Volintirii formau unități neregulate, alcătuite nu doar din militari profesioniști. Totodată, remarcăm faptul că mulți moldoveni, ca militari de profesie, activau în unitățile de husari ale armatei ruse¹⁰. Este cazul lui Vasile Bulățel, mai mare peste cazacii de pe Don și cei ucraineni. În fruntea voluntirilor moldoveni (care erau în număr de câteva sute), a fost numit Târco, un maior din regimentul de husari Sumski. La 10 iulie 1770, volintirii moldoveni conduși de maiorul Târco s-au ciocnit cu turcii la trecătoarea Bâcului, în apropierea satului Calfa. În luptă au fost uciși doi voluntiri moldoveni¹¹.

⁹ *Журнал военный действий армей Ея Императорского Величества 1769-1771*, СПб. Журнал второй армии. 10 июля – 16 сентября 1770, 592 с.; *Военный энциклопедический лексикон* (в 14 томах). Второе исправленное издание под общим руководством М. И. Богдановича. Том 2. СПб 1853, с. 247-249; А. Петров, *Война России с Турцией и польскими конфедератами...*, с. 301-337; Г. А. Леер, *Энциклопедия военных и морских наук*. Том 1. СПб 1883, с. 399-400. *Военная энциклопедия* (в 18 томах). Под редакцией В.Ф. Новицкого, Санкт-Петербург, 1911, том. 4, с. 468-469; Dinu Poștarencu, *Din istoria Tighinei...*, p. 22-35; Георгий О. Аставацатуров, *Бендерская крепость...*, с. 87-95.; Ion Chirtoagă, *Târ-guri și cetăți din sud-estul Moldovei...*, p. 137-138.

¹⁰ Anatol Leșcu, *Români în armata imperială rusă*, București, 2005, 232 p.

¹¹ *Журнал военный действий армей Ея Императорского Величества 1769-1771...*, 10 июля 1770; Gheorghe Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, Tritonic, 2004, p. 180.

În timpul asediului cetății Bender, unitățile de voluntiri moldoveni erau amplasate pe flancul drept, având misiunea de a supraveghea drumul dinspre orașul Căușeni. Se știa că la Căușeni se aflau dislocate trupe tătărăști de cavalerie (cca 3000 de oameni). La 19 iulie 1770 voluntirii moldoveni au fost atacați de tătari. Cu ajutorul cazacilor de pe Don, voluntirii au reușit să respingă atacul tătarilor¹².

Unii moldoveni au activat de partea turcilor, s-au cel puțin le-au manifestat loialitate. Se știe că majoritatea populației ortodoxe a orașului Bender era formată din moldoveni¹³. Se pare că otomanii au încadrat în apărarea cetății și populația civilă a orașului.

În perioada asediului, au fost semnalate doar trei cazuri de dezertare din cetate a unor moldoveni („volohi”). Nu știm precis dacă ei erau militari, sau doar făceau parte din personalul auxiliar al cetății¹⁴. Prima dată au fugit de la turci la ruși trei persoane, iar în al doilea și al treilea caz – câte o singură persoană. Toți moldovenii fugari au adus informații importante referitoare la intențiile turcilor. Astfel, pe baza acestor informații graful P. I. Panin a întreprins măsuri suplimentare pentru apărarea taberei, iar trupele ruse n-au fost luate prin surprindere de atacul turcilor în noaptea spre 2 august 1770¹⁵. *Jurnalul de campanie* și materialele Statului Major arată clar

¹² *Журнал военный действий армей Ея Императорского Величества 1769-1771...*, 19 июля 1770; А. Петров, *Война России с Турцией и польскими конфедератами...*, с. 302. 19 июля «молдавские волонтеры выставлены были по дороге к Каушанам, где находились до 3000 татар. Разъезды их, высланные к Каушанам, были атакованными татарами; донские казаки, занимая неподалеку пост, поспешили на помощь волонтерам».

¹³ И. Г. Киртоагэ, *Численность и этнический состав населения городов Бендеры...*, с. 39.

¹⁴ Știm doar despre unul dintre fugari că era servitorul unui militar turc din cetate, fiind trimis în oraș cu anumite treburi. Deci, este sigur doar faptul că moldovenii au fost prezenți în cetatea asediată ca personal auxiliar.

¹⁵ *Журнал военный действий армей Ея Императорского Величества 1769-1771...*, 31 июля; 1 августа («из города и сего числа волох высланный господином своим для некоторых нужд в форштадт, пришел в армию, и объявил что ныне командующий паша негодуя на своих за мало оказанную ими на вылазку храбрость, приказал паки всем готовиться на другой, угрожая при том примерное сделать наказание тем, кои окажутся хотя малую при сем случае робость») и 6 сентября 1770 («ушедший из города волох объявил, что весь гарнизон ел с самим пашею по своему обыкновению кашу с клятвою, называемую у них кровеною, чтобы до последнего человека оборонять свою крепость»); А. Петров, *Война России с Турцией и польскими конфедератами...*, с.308 «через несколько часов, по отправлении этого письма, из крепости дезертировали три волоха, которые подтвердили, что выбранный по общему желанию, начальником крепости трехбунчужны Паша-Емин, намерен защищаться... готовятся к общей вылазке... На основании этих сведений, граф Панин усилили траншейные прикрития»; с. 309. «Хотя войска наши и были уже предупреждены о предполагавшемся намерении турок, но бежавший из крепости волох, положительно уверял, что вылазка будет в настоящую ночь; почему были приняты нашей стороны все нужные предосторожности. Действительно, в первом часу ночи на 2-е августа, турки, с большей чем когда нибудь решимостью, устремились для атаки работавшей 3-й нашей параллели»; с. 329 «Перешедший 6-го числа (сентября) из крепости к нам волох, объявил, что паша бендерский, взял клятву со всего гарнизона драться до последней крайности, и в залог исполнению клятвы, ел вместе с солдатами, так называемую кровавую кашу».

că comandamentul rus era rău informat de situația din tabăra inamicului. În aceste condiții, informațiile aduse de moldovenii fugiți din cetate au fost apreciate înalt, ele având un impact semnificativ asupra desfășurării acțiunilor militare la Bender.

În armata rusă de la Bender au activat nu doar unități de voluntiri moldoveni. Mai existau „volintirii Ordinului Teuton”, „volintirii danezi” conduși de Diuring etc.¹⁶ În timpul asaltului, fiecare dintre cele trei coloane militare ruse (fiecare formată din 4-5 companii de grenadieri, două de muschetari și una de vânători) au fost întărite suplimentar cu câte două companii de voluntiri. Se știe că volintirii singuri s-au cerut ia parte la asaltul cetății Bender. Restul volintirilor au fost dislocați pe flancul stâng, urmând să asigure spatele coloanei nordice. Volintirii din rezervă, conduși de Diuring și Talâzin, au participat la anihilarea contra-atacului cavaleriei turcești, întreprins în timpul asaltului cetății¹⁷.

* * *

În dimineața zilei de 16 septembrie 1770, garnizoana cetății Bender în frunte cu Mehmet Emin-pașa a capitulat. Au fost luați în prizonierat 11 794 de turci, bărbați și femei. Dintre ei, 5390 erau ieniceri și spahii, împreună cu comandanții lor¹⁸.

Pierderile turcilor: a) Conform unui raport al lui Mehmet Emin-pașa, în timpul asediului turcii pierdeau zilnic între 150 și 300 de militari; b) În timpul asaltului cetății, fără acei morți în incendiu, au căzut cca 5000 de persoane¹⁹.

Notă: În istoriografie s-a încetățenit ideea că, în timpul asaltului, cavaleria turcească (cca 2000 de oameni) a izbuti să iasă din cetatea încercuită prin poarta Căușenilor, și-a făcut drum printre oștirile dușmane și s-a retras peste Dunăre²⁰. Însă, conform *Jurnalului de campanie*, dar și în baza materialelor din arhiva Statului Major, reiese că în timpul asaltului au reușit să iasă din cetate 1500 de cavaleriști turci, plus 500 de infanteriști. Ei au atacat tabăra rusă, însă au fost respinși și înfrânți de către ruși. Ca urmare, infanteriștii turci parțial au fost luați în prizonierat, iar cavaleriștii au fost omorâți aproape în totalitate: au rămas vii doar două persoane²¹.

¹⁶ Журнал военный действий армей Ея Императорского Величества 1769-1771..., 6 и 15 сентября 1770.

¹⁷ А. Петров, *Война России с Турцией и польскими конфедератами...*, с. 331. «К каждой из трех атакующих колонн, было еще присоединено по две роты волонтеров, которые сами просили быть участниками в штурме»; «на левом фланке все волонтеры».

¹⁸ *Ibidem*, с. 334.

¹⁹ *Ibidem*, с. 335.

²⁰ Г. А. Леер, *Энциклопедия военных и морских наук*. Том 1. СПб 1883, с. 399-400. Ion Chirtoagă, *Târguri și cetăți din sud-estul Moldovei...*, 2004, p. 137. În baza mărturiilor polcovnicului Korret.

²¹ А. Петров, *Война России с Турцией и польскими конфедератами...*, с. 333-334.

Pierderile rușilor: a) În timpul asediului: 985 de morți și 2689 de răniți; b) În timpul asaltului: 2593 (687 de morți și 1875 de răniți) persoane²². Pierderi totale, la asediu și asalt: 6236 (1672 de morți și 4564 de răniți) militari, adică 1/5 din armata lui Pavel I. Panin²³.

Trofeele obținute de învingători:

Arme: 348 tunuri (203 de diferite calibre, 55 din fontă, 28 mortiere din aramă, 57 mortiere de tip „Coehoorn”). După alte date: 95 tunuri, 21 din bronz, 74 din aramă²⁴, cca 30 mii de ghiulele pentru tun, 21 mii puduri de praf de pușcă²⁵; După altă sursă: 348 tunuri (203 din aramă, 59 din fontă, 85 mortiere din aramă, 1 mortieră din fontă), 30 mii de bombe, grenade și ghiulele de tun, 21 mii puduri de praf de pușcă²⁶.

Provizii: 50 mii puduri de pesmeți, 400 sferturi («четвертей») de făină de grâu, 400 sferturi de grâu, 5 mii sferturi de mei²⁷; Conform altei surse: 20 mii puduri de pesmeți, 400 sferturi de făină, 400 sferturi de grâu, 15 mii sferturi de mei²⁸. După alte date: cca 80 sferturi (11 tone) de grâu, 400 sferturi de făină, 15 mii sferturi de mei, 15 mii puduri de pesmeți, 172 puduri de sare²⁹.

Pagube materiale suportate de orașul Bender:

Orașul a fost nimicit în întregime. Toate casele au fost arse în incendiul declanșat în timpul asediului.

Destinul celor 11 794 de prizonieri turci-benderlii:

Prizonierii militari – 5554 de persoane, inclusiv ofițerimea: serascherul Mehmet Emin pașa, comandantul Benderului Abdul-efendi cu două tuiuri, Mehmet-pașa cu două tuiuri, Mustafa-aga ciorbași, Tamb-tefterdar-efendi, Tle-tefterdar-efendi, deb-bechir Alabei, Osman-aga bin-bașa, Ispir-aga bin-bașa, Omer-aga topci-bașa, miziur-aga Abdul-pașa, mufti Nure-efendi, Bender-agasi Adji Ali-aga,

²² După alți autori, la asalt rușii au pierdut 2561 oameni (*Военный энциклопедический лексикон* М. И. Богдановича. Том 2. СПб., 1853, с. 247-249), sau 2511 oameni, morți și răniți (Dinu Poștarencu, *Din istoria Tîghinei...*, p. 22-35).

²³ А. Петров, *Война России с Турцией и польскими конфедератами...*, с. 335.

²⁴ Ion Chirtoagă, *Târguri și cetăți din sud-estul Moldovei...*, p. 137-138.

²⁵ *Военная энциклопедия*. Под редакцией В.Ф. Новицкого, Санкт-Петербург, 1911, том. 4, с. 468-469.

²⁶ *Журнал военных действий армей Ея Императорского Величества 1769-1771...*, 15 сентября 1770.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ А. Петров, *Война России с Турцией и польскими конфедератами...*, с. 336.

²⁹ Ion Chirtoagă, *Târguri și cetăți din sud-estul Moldovei...*, p. 137-138.

odobașa Ibrahim, orda-agasi Gamil-aga, ienicer-efendi Mustafa-efendi, turmangi Ibrahim-aga, asenchi Ibrahim-aga, asenchi Mehmet-aga, baș-alzendi Mehmet-efendi, 54 de ciorbași, 5 dieci, 34 de agale serden-deisî, 213 de bairactari, 177 de agale, 297 de spahii, 4756 de ieniceri, 6240 – alte tipuri de militari³⁰.

Prizonierii turci se aflau într-o stare materială dificilă, fără bani și haine. Rușii i-au aprovizionat cu hrană (știm, de exemplu, că serascherul primea zilnic câte două ruble pentru alimentare, iar fiecare dintre primii nouă ofițeri arătați mai sus – câte o rublă zilnic), le-au dat haine groase, de iarnă, deoarece urmau să fie duși pe teritoriul Imperiului Rus, în orașul Pereiaslavl. La strămutarea prizonierilor turci în Rusia s-au folosit peste 600 unități de transport: căruțe pentru persoanele de rând, droște pentru cei de frunte, iar lui Mehmet Emin-pașa i-a fost cumpărată o trăsură. Supravegherea convoiului cu prizonieri a fost încredințată câtorva regimente militare ruse. Însă, prizonierii din Bender așa și n-au ajuns la Pereiaslavl, deoarece în orașul respectiv a început o epidemie. Ca urmare, li s-au fixat ca loc de iernare satele Zolotonoșa, Irkeevo, Kanovți, Golmazevo, Pesceanoe, Lipleevo, Egatino, Domantovo, Horovka și altele din apropiere, împreună cu regimintele ce-i însoțeau³¹. Regiunea de așezare a turcilor benderlii se afla în Ucraina din stânga Niprului, vizavi de orașul Cercasî și în apropiere de Pereiaslavl (vezi *Harta*)³². Se pare că în această zonă geografică au fost așezați cu traiul doar prizonierii de rând, iar cei de rang înalt au fost duși mai departe, la Sankt-Petersburg, capitala Imperiului Rus.

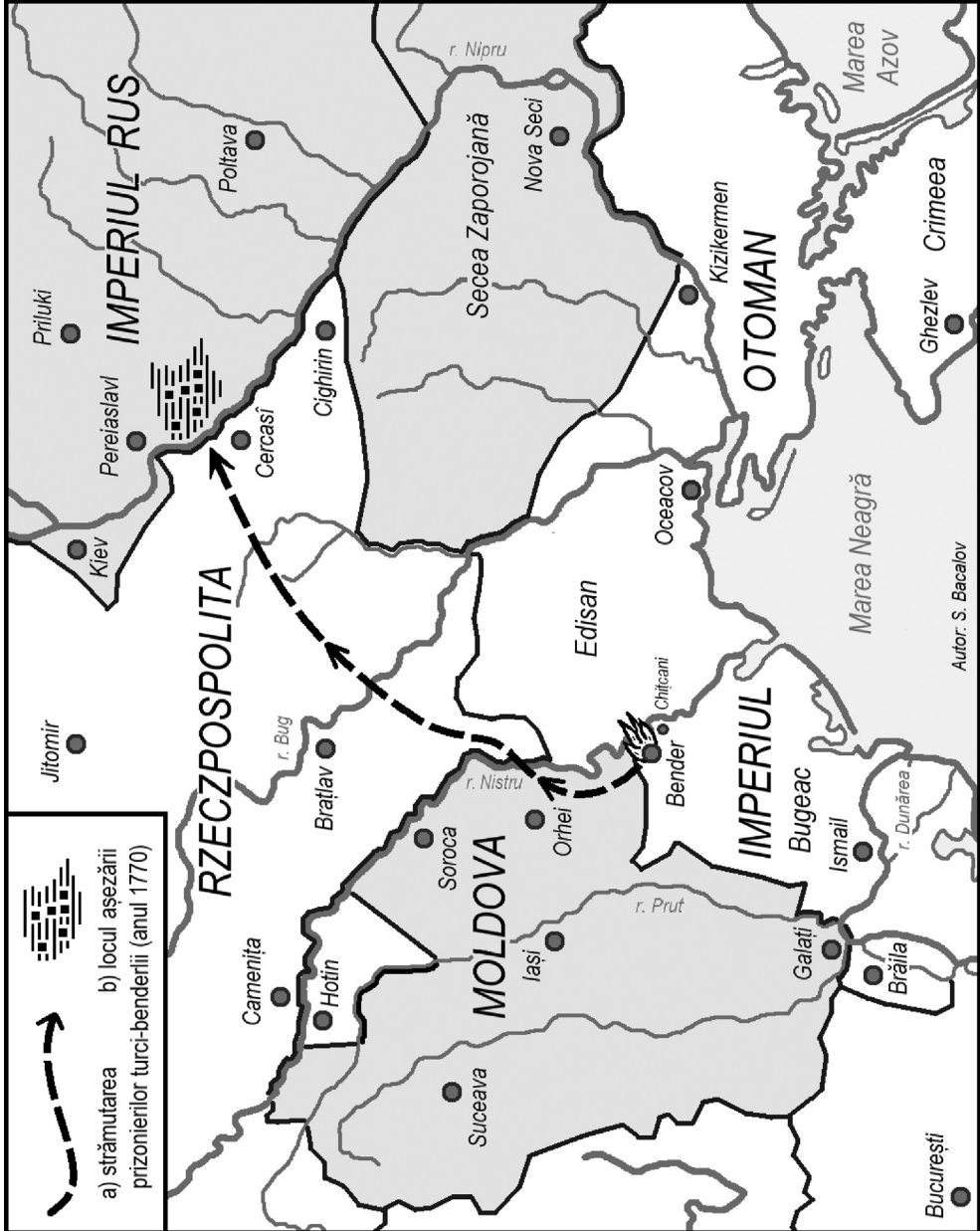
În conformitate cu articolul 25 al tratatului de pace de la Kuciuk-Kainargi (semnat la 10/12 iulie 1774), se prevedea că părțile să elibereze din captivitate prizonierii de război fără răscumpărare³³. Urma să se facă repatrierea prizonierilor. Au fost scutiți de repatriere doar prizonierii musulmanii convertiți benevol la creștinism în timpul aflării lor în Rusia, și prizonierii creștinii trecuți benevol la islam în timpul aflării lor în Turcia. Probabil o parte din prizonierii turci au revenit la Bender, iar botezații au preferat să rămână cu traiul în Imperiul Rus.

³⁰ Журнал военный действий армей Ея Императорскаго Величества 1769-1771..., 15 сентября 1770; А. Петров, *Война России с Турцией и польскими конфедератами...*, приложение № 10.

³¹ А. Петров, *Война России с Турцией и польскими конфедератами...*, с. 336-337; приложение № 10..

³² Actualmente aceste localități, populate în majoritate cu ucraineni, se găsesc în raioanele Zolotonoșa (orașul Zolotonoșa și suburbia Iarki, satele Ghelmiaziv, Domantove, Pișciane) și Kanev (satul Lipleave), regiunea Cercasî, Ucraina.

³³ Е. И. Дружинина, *Кючук-Кайнарджийский мир (его подготовка и заключение)*, Москва, 1955, с. 357-358.

* * *

În continuare vom examina, ca studiu de caz, viața și activitatea lui Abrail (Ibrahim), unul dintre acei 11 794 de turci-benderlii luați în prizonierat de ruși în anul 1770, în timpul cuceririi cetății Bender (vezi documentul din *Anexă*). Acest Abrail a fost fiul lui Ali-aga. În 1770, Ali-aga era unul dintre liderii apărătorilor cetății Bender, în funcție de „*pobași-abrodogi*” («побаши-абродожи»), fiind omorât în timpul asaltului cetății. Devenind captiv, Abrail a fost dus la Sankt-Petersburg. Acolo el, de bună voie, s-a convertit la creștinism, luând numele de botez „Vasile”, iar prenumele musulman, „Abrail (Ibrahim, Avraam)”, i-a devenit nume de familie: Abramov. Apoi s-a angajat ca militar în regimentul de gardă de husari (Лейб-гвардейский гусарский полк). Regimentul respectiv, creat în 1774 de cneazul Grigori Potiomkin, avea misiunea de a o însoți pe împărăteasa Ekaterina a II-a³⁴. Activând în această unitate militară, Vasile Abramov a avansat pe scara ierarhică până la gradul de vahmistru (sergent superior – *n.n.*). A fost trecut în rezervă pe motive de sănătate. După trecerea în rezervă, s-a stabilit în Țara Moldovei, în orașul Galați, acolo unde-i locuiau soția și fiica, Flora. Nu știm precis când anume el și-a întemeiat această familie, înainte sau după căderea în prizonierat și convertirea la creștinism. Forma numelui fiicei – Flora –, vine în susținerea versiunii că familia și-a creat-o, fiind creștin, cu o moldoveancă. Vahmistru Vasile Abramov a murit în Galați, înconjurat de familie. Înainte de moarte el a mărturisit precum că moșia Chițcani, din vecinătatea orașelor Bender și Căușeni, a aparținut prin moștenire tatălui său, Ali-aga, și pentru această moșie el însuși a avut pricină de judecată la Divanul Țării Moldovei.

În 1818, Flora, fiica lui Vasile Abramov, după soț Inje-Arnaute, prin intermediul vechilului său, Anastasie Abaza, un locuitor al Chișinăului, a solicitat guvernatorului Basarabiei ca să-i fie restituită moșia Chițcani din ținutul Bender. La cerere ea a anexat patru mărturii de la locuitorii satelor Katajo, uezdul Elizavetgrad, Ciobrucii, Hlina și Grădinița, uezdul Tiraspol, toate în gubernia Herson. Mărturiile confirmau identitatea lui Vasile Abramov: precum că înainte de 1770 el a fost benderliu, de confesie musulmană, iar tatăl său, Ali-aga, a stăpânit din vechime moșia Chițcani, pe Nistru, situată între satele Căușeni și Copanca, cu țarină, bălți cu pește și grădini cu vie.

Având în vedere faptul că moșia Chițcanilor era amplasată într-un loc strategic din punct de vedere economic (lângă orașul Bender, pe malul Nistrului, într-o regiune fertilă), admitem că Ali-aga a fost un *zaim*, adică posesor viager de

³⁴ *Столетняя служба Л.-Гв. Гусарскаго Его Величества полка. Исторический очерк*, СПб., 1875, издание «Досуг и дело», вып.2, 41 с.

zeamet (moșie cu un venit de 20-100 mii de acce), primit în schimbul exercitării serviciului militar. Deoarece Abrail (Vasile Abramov) susținea că Chițcanii îi sunt moșie moștenită, s-ar putea ca, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ea să se fi transformat din *zeamet* în *ciftlic*.

Autoritățile Basarabiei n-au restituit moșia Chițcani urmașilor lui Ali-aga din cauză că, în conformitate cu legislația imperială rusă, toate pământurile turcilor și tătarilor din raiale și din Bugeac intrate în proprietatea statului nicidecum nu mai puteau fi întoarse foștilor lor stăpâni și nici moștenitorilor acestora.

Referitor la originea lui Ali-aga și a fiului său, Abrail, documentul din 1818 arată clar doar confesiunea lor – musulmană, dar nu și etnia. La prima vedere ei par să fie turci. Însă, știind că nepoata și fiica lor s-a căsătorit cu un Inje-Arnaute, adică cu un albanez, nu excludem faptul că și ei să fi fost niște albanezi musulmani turcizați. Se știe doar că mulți reprezentanți ai comunității albaneze au deținut funcții administrative și militare importante în Imperiul Otoman, inclusiv în provinciile îndepărtate de capitală, precum a fost raiaua Bender.

Анехă

<1818>

Прошение повереннаго Фроли¹ Инже Арнауте, кишиневского жителя Анастасия Абазы коим прописывая, что о принадлежащей упомянутой верительницы его Флоры Васильевой дочери Абрамовой, а по можу Инже Арнауте, деревне Кицкани, подано ею г(осподину) полномочному наместнику Бессарабской области и кавалеру прошение, которое в отсутствие Его Высокопревосходительства, г(осподин) действительный статский советник Катакази передал в сей департамент с надписью следующею: прописать Бендерскому Исправничеству изследовать в сем изъясненныя обстоятельства, по елику же при оной прозбе на принадлежность верительницы его помянутой деревни Кицкан, не приложены были документы, а потому представляя таковыя ныне, просит учинить местное изследование и за тем доставить верительницы его законное удовлетворение. В первом же ея прошении оная Флора изъяснила дед ея Алли-ага в прошедшую 1770 году с турками войну был в крепости Бендерах со стороны турков начальником в звании побашабродожи, и при взятии штурмом той крепости он убит, сын его Абраиль а просительницы отец взят российскими войсками в плен, и отправлен в столичный город Санкт-Петербург, где принявши он христианскую веру по желанию поступил в службу в Лейб-гусарской полк, по слабости здоровья выпущен в отставку в чин вахмистра, и прибыл за тем в Галацы где дочь его, то есть: верительница его, в то время с матерью находилась на житель-

стве, и в доме ея отец помре, а припумертвии открыл он ей, что показанная деревня Кицканы по правам принадлежала по наследству отцу его Аллиаге, которая лежит по Днестру ниже Бендер, и граничит с правой стороны ганщиною (землею) Каушан а с левой стороны по реке Днестру (с) плавнями рыболовлями, озерами, садами и протчими к тому селению принадлежащими местами, за каковую вотчину и тяжба заведена была в Яском Диване, но по случаю смерти отца ея, дело то осталось без разрешения, а потому и просила сделать о сем следствие и об отдаче ей деревни Кицкан, учинить рассмотрение. Из представленных документов значится, как то: Свидетельство выданною отцу ея отставному гвардии вахмистру Абрамову Херсонской губернии Елисаветградскаго уезда селения Катажо от поселян, в том что оне действительно знают поименованнаго Абрамова до за прошедшей 1770 года с Портою Отоманскою войны в могометанском законе, и отца его старо-древняго жителя города Бендер бояра Аллиагу, которой имел издревле вотчину селение Кицканы лежащее вниз по Днестру от города Бендер, граничущее в верх по Днестру же с ханскою землею, а в низ с селением Копанкою, которою отец его владел по правам и документам с принадлежащими к оному степами, рыболовлями и виноградными садами, каковое обстоятельство и принадлежность села Кицкан Аллиаге утвердили и поселяне Тираспольскаго уезда казенных селений Чобруче, Глинной и Граденицы, от которых там же три свидетельства представлено.

Приказали: Как все оставшиесь после турков имения поступили в казенное ведомство и без Высочайшаго разрешения оные не могут быть отдаваемы, не только наследникам, но даже самим владельцам, то прошение сие и возвратить просительнице с надписью.

Б(ессарабский) г(ражданский) г(убернатор) Катакази

М. Крупенски

С. Ботезат

С. Стурдза

П. Тана<....>

Совет(ник) <.....>

<.....>

¹ Așa este în document.

Sursa: *Arhiva Națională a Republicii Moldova. Fond 5, inventar 1, dosar 24, filele 349-350 verso.*

SUMMARY

Especial Turkish ethnosocial group existed in the city of Bendery in period the 1538-1806 years. They are the result of mixing of different Turkish ethnic groups and other Muslims of the Ottoman Empire (Albanians, Kurds, Arabs), as well as the result influence of local Moldovans.

Siege, assault and capture of the fortress of Bendery in 1770 this is the episode of the Russian-Turkish war of 1768-1774. There participated and Moldovans as part of both Russian and Turkish troops. The author examines the role of the Turkish military during the siege, assault and capture of the fortress of Bendery in 1770.

After the fall of the fortress, 11 thousand Turkish prisoners of war were sent to the Russian Empire, on the left bank of the Dnieper River. They were temporarily settled down in different villages in the area between the towns of Pereyaslavl and Cherkasy.

As an example, the author presented a biography of the Turkish warrior Abrail (Ibrahim), the son of Ali-aga, who was captured by Russian soldiers after the surrender of the fortress of Bender. During his stay in captivity, he voluntarily baptized and took the name of Vasile. His old Turkish name became his nickname: Abramov. Then he enrolled as of Leib-Guard Hussar Regiment, created to accompany the Empress Catherine II. After retirement from the military service, he returned to his family in Moldova, where he died. Ali-aga, Vasily Abramov's father was the owner of estates Kitskany.